
Early Westerns. How to trace a family, Nanna Verhoeff. Doctoraalscriptie Theater-, Film- en Televisiewetenschap, Universiteit Utrecht 1996

Early Westerns is ruim een jaar geleden voltooid, werd bekroond met de Professor Dr. J.M. Peters Prijs en leidde tot een A10-aanstelling voor de auteur. Verhoeff betreedt goed voorbereid het vakgebied en weet precies om welk spel het gaat en hoe dat spel gespeeld moet worden. Verhoeff schrijft alsof ze al jaren thuis is in de vroege film, het landschap, Wittgenstein, *shifts of paradigms*, intertextualiteit, mythen en ideologieën en veegt daarbij *en passant* de vloer aan met de traditionele zienswijzen (waarvan ze iets minder verstand blijkt te hebben dan van de nieuwe). Sommige tradities worden er te pas en te onpas bijgesleept om het baanbrekende nieuwe te laten schitteren. Daarbij wordt de traditie van de lineair teleologisch positivistische geschiedschrijving, die in de wetenschap in de negentiende eeuw al verlaten werd, opgevoerd alsof die nog een serieuze bedreiging vormt voor de hedendaagse filmgeschiedschrijving.

Een ander schijngevecht levert Verhoeff met de klassieke western. Ze beweert al op de eerste bladzijden dat de vroege westerns niet te vergelijken zijn met dit genre, maar vervolgens presenteert ze steeds opnieuw de klassieke western als referentiekader. De vraag is: hoe onderscheid

je een selectie films met western-trekken uit het pre-westerntijdperk anders dan als vroege western? Vandaag de dag weet toch anders niemand meer wat je bedoelt? Met contemporaine labels als indianen-, cowboy-, wild-west-, spoorweg-, overval- en kinderroofdrama's schieten we weinig op. Vanuit het heden moest er dus een weg gebaad worden door de mystificaties van de klassieke western, die ervoor gezorgd hebben dat deze vroege films niet meer worden herkend als western. Dat deze categorie in de geschiedenis van de vroege film nu wel bestaat – weliswaar tussen aanhalingstekens – is de verdienste van Verhoeff. Zij zet niet alleen vraagtekens bij de vanzelfsprekende projecties vanuit klassieke genres op een periode waarin er van deze genres nog geen sprake was, maar komt tevens met een bruikbaar theoretisch model om films uit deze periode te categoriseren. Bijzonder is het feit dat zij dit model ontwierp terwijl zij een collectie uiteenlopende films van het Nederlands Filmmuseum en de Library of Congress bestudeerde, archiefonderzoek waaruit veel respect voor het materiaal spreekt. Verhoeff werkt zodoende met een omgekeerd genre-concept en komt uit bij Wittgensteins uitspraken over

---

'family resemblances'. Daarin moeten familieleden in ieder geval één kenmerk gemeen hebben met een van de andere leden van de familie. Hoewel de films het uitgangspunt waren om deze gelijkenissen in kaart te brengen, beperkt Verhoeff zich niet tot de films alleen. Integendeel: in een van de leukste hoofdstukken van haar scriptie legt zij verbanden tussen andere contemporaine kunstvormen en media. Vooral haar opmerkingen over de rol van het heterogene vaudeville-programma waarin deze films functioneerden, leiden naar een veel dieperliggende structuur, of 'web' van representaties, waarin film ooit misschien wel geheel ondergeschikt was. In dat geval zou onderzoek naar deze films archeologie in de klassieke betekenis van het woord worden, in plaats van in de metaforische betekenis die het nu heeft in de filmwetenschap.

Verhoeff is op haar best wanneer zij dicht bij die specifieke films in hun contemporaine contexten blijft en daarbij steeds moeiteloos schakelt tussen de relevante literatuur en haar bron-

nen. Helaas worden de meer theoretische gedeelten eveneens zo uitvoerig beredeneerd, alsof het hier zou gaan om nieuwe inzichten. Hoe mooi opnieuw geformuleerd ook worden die gedeelten tamelijk irritant en wordt de zelfverzekerde toon pompeus. Een korte inleiding en een verwijzing naar de originele tekst ontbreken. Onder de literatuur miste ik het werk van Wittgenstein zelf en ook dat van de Amerikaanse filosoof Carl Plantinga, die tien jaar geleden eveneens Wittgensteins idee van family resemblances voorstelde om vroege film te categoriseren. Dat zal in Verhoeffs proefschrift wellicht worden gecorrigeerd.

Ondanks het feit dat veel ideeën zijn ontleend aan recente literatuur, zijn de relaties die Verhoeff weet te leggen tussen de ideeën onderling en het grillige corpus films veelbelovend. Dit bleek een paar maanden geleden al bij de conferentie *Back in the saddle again*, waar Verhoeff behalve de organisatie en haar eigen presentatie eveneens de prachtige filmprogramma's verzorgde.

Ansje van Beusekom